

ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ

(Ή ΟΤΑΝ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΙΝΕΤΑΙ ΘΕΑΤΡΟ...)

Του κ. Γ. Λαμπρινού

Τα ήρωικά πρόσωπα του 21, έδωσαν στον τόπο μας, έχοντας παλιές διαφορές με το Έλληνικό παλκοσένηκο. Από τότε που η θεατρική Τέχνη άρχισε να ζει στο ελεύθερο Βασίλειο, πρώτη τροφή της, πρόχειρη και

μην ξεπέσει, στη φτηνή ρητορεία και να μην ξεφύγει από το αληθινό ιστορικό περιστατικό. Ι' Άλλα είναι ζητήματα της τέχνης του. Άλλοιώς, θα χάσει την Ισορροπία του και θα πέσει.

*
Ο κ. Σπύρος Μελάς έχει χαρακτηρίσει πολλά χρόνια της ζωής του με τη μελέτη των ανθρώπων του 21. Έθνηκοι οι σκοποί κι' έθιμοι ο κόπος του. Μας έβρισκε ζωντανές και καλογραμμένες σελίδες για βουλικές φυσιογνωμίες του αγώνα. Ποιός να ξεχάσει το Γέρο του Μοριά είτε το ναύαρχο Μιαούλη; Μά απ' όλη τούτη την ήρωική φειρά αυτός που κατέγει ξένορη θέση στην καρδιά του είν' ο Παπαφλέσσας. Ίστορησε την πολυδιασπασμένη θιονοραπία του με το δυνατό κοντάλι του εξαιρετικού τεχνίτη. Δεν ξετίναξε από την γωνιάς τη μεγάλη του προτίμηση, τούκανε τη σπάνια τιμή να τον ανεβάσει και στο θέατρο.

Ο κ. Μελάς έχει μοναδικές πλαστικές Ικανότητες κ' άμα τον διαβάζεις κανείς ή θλάπει στη σκηνή, χαίρεται τα πρόσωπα που Ιστορεί.

Άλλα έδω είνε το επικίνδυνο σημείο της ακροβασίας. Τά καλούπια του δεν είνε πάντα από την καλύτερη πάστα. Συχνά είνε τόσο κακοφτιαγμένα που ο μαλακός πηλός να θγαίνει ύστερα από τα χέρια του τεχνίτη πτωχοφωφωμένος κ' άγνωστός.

Σε τέτοιο κακότυγο καλόσημ έγινε και τόν Παπαφλέσσα. Ξεκινώντας από ορισμένη Ιδεολογική θέση και με τη συνειδητή πρόθεση να τον αντικρύσει πέρα και πάνω από την εποχή του, προσάδωρτωσε τόν τύπο του με τόσον έντονο ψυχικό δυναμισμό που και οι σύγχρονοι του ακόμα δε θα τον ανανήριζαν. Αυτό το παρασάδωρτωμα τόν ανάνηκε να ξεμακρύνει φωτερά από την Ιστορική ελπίδα και να παρουσιάσει έναν Παπαφλέσσα με τόν ποδάρι από δεκατόντο και τέλλο στον εικοστόν αιώνα.

Άλλ' άφοι ο σκοπός που γάφονται οι γραμμές αυτές δεν είνε, όπως θα κατάλαβε κι' έλας ο αναγνώστης, ή καθαρή θεατρική κριτική, μά ένα αντίκρουμα τού Παπαφλέσσα σάν Ιστορικού προσώπου όπως τόν παρουσίασε στο θέατρο ο δημιουργός του, άς Ιδοίμε από κοντά τά πράγματα κι' άς πολυμήσομε να γνωρίσομε την ελληνή ψυχή του μέσ' από τόν σκοτεινό μανιάνθρωπο που τόν έβραλαν με τό στανό να περάσει γιά να θγει ξένος κ' άξιοποίητος.

Το μεγάλο έρωτηματικό που εαίνασε το μυαλό τού κ. Μελάς ήταν από που πήγασε ή όρμη κι' ο ένθουσιασμός και συνεπώς κ' ή προ-

σωπικότητα τού Παπαφλέσσα. Και μά που άλλοιώς, σε χρόνο και σε χώρο, δε μπορούσε να συλλάβει τη φυσιογνωμία του, τίγες ν' ανακαλύψει τά βάθη της ψυχής του; να πάρει νήματα που θα τόν δηγούσαν στις σκοτεινές άβυσσους τού είνε του, να ίβει και να γνώριζε τέλος ποιά μεγάλη μορφή κρυβόταν κάτω από τά κατακάθια και τις λώσπες της ταρογμένης συνείδησης του.

Τό φανερώνει ο ίδιος ο Παπαφλέσσας όταν μιλάει στην Άγγέλα από την άρχή τού έργου, προτού ξεκινήσει γιά τό μεγάλο φευγίό του στην Πόλη: «...Οί πιο παράξενες φαντασίες ταράζουσε φορές-φορές τά λογικά μου... Γότε είν' άρχοντας, πότε πασάς, πότε Σουλτάνος μέσος σε παλίτσια... Πατάω σε τοπέτα που βουλιάζει τό πόδι μου μά πθαμή φοράς μπάνισα έλο μετάξί από την Προίσα, γεύομαι φαγά παράξεναι πίνω κρασιά κ' άλλόκοι τόνόματα που θοράνε-τασ από κεφάλι κ' έχω σκιάδες γύρω μου... πλήθος σκιάδες. Μελίσσι προύσπασνο. Κί' όσο συλλογώμαι πός έλα τούτα δε μπορούν να γίνουν με τη ραγιαδωσύνη μουχεται σάν τρέλλα...»

Αυτό είνε, λοιπόν! Ένα μυαλό φλογισμένο από δυνατά πάθη και φιλοδοξία άπέραστη που γυροεί ν' άνέθει, ψηλά, κι' άς πατήσει, άς τασκίσει, άς νάνε, Πλούτη κ' άσχογυτιά και μετάξια και παλάτια και σκιάδες, πλήθος σκιάδες, ζαλιζουτά όνειρά του. Κί' άκοιουθεί τό μεγάλο παράπονο: ή ραγιαδωσύνη δεν είνε σκαλί στέρεο γιά να πατήσει και να κερδίσει τούς πόθους του.

Η πηγή λοιπόν δρέθηκε κι' ο μύθος της Αριόδης είνε πασιμένος κατά άπ' τό χέρι. Η πρώτη όψη είνε βοθεί από κείνον τόν Άμερικάνο γιατρό, τό Ηνω, που γνώρισε από κοντά τό Δικαίο κ' έγραψε νι' αυτόν πώς εναλονήζόμενος τόν εκφαυλιανόν της πατρίδος του νηγορα διείδε με την παράτολμη θρασύτητα του ότι μόνο με επανόσταση ήλιπεί στόμικην την προχοναγία. Ότι έγραψε ο κ. Μελάς ανεξέταστα τούκανε τη μεγέθυνση σε ύπερφυσικές διαστάσεις και κατάφερε να τόν θλάει να εινερωεται τη θέση και τά πλούτη τού Σουλτάνου. Άπ' κεί και πέρα τά πράγματα εστολιζονται όμοιά, άπένου στην ίδια γραμμή και με ποσοχή μεγάλη μη λασκίσομε και φανεί λίγο φός.

Στην Πόλη όταν πίνε άργότερο γνωρίστηκε με τούς Φιλικούς. Εκεί

πλούσια, στάθηκαν οι άρειώνιστοι αγωνιστές της Επανάστασης με τη λεβεντιά και τά κατορθώματά τους. Τότε τό ήρωικό στοιχείο έπαίξε τόν πρώτο ρόλο στο θέατρο κείνου τού καιρού κι' έσο άτεχνα κι' άν δινώταν, τό κοινό έμεινε ένθουσιασμένο και χειροκροτόος. Όταν δεν άνέβαινε και τό ίδιο σπένου στη σκηνή γιά να δώσει τη λύση που ήθελε στο έργο. Ήτανε ή πρώτη εποχή τού θεάτρου μας και μ' έλο τόν πρωταγωνισμό και την αντικαλλιτεχνικότητα, άφισε τά σημάδια της και κάτι καλό έκανε.

Τώρα ή εποχή αυτή είνε ξεπερασμένη κι' ο θεατής τού σημερινού καιρού που θάβλεπε τέτοιες φιγούρες στη σκηνή, το λιγώτερο θα παραξενεύοτανε. Σήμερα τό τεχνικό μας επίπεδο είνε άνεθεωμένο πολύ και τό ήρωικό στοιχείο που δεν πύει ποτέ να παίζει τό ρόλο του, θά βοθεί μαζί με τη θαθεία έσωτερικότητα των προσώπων που ολοκληρώνουν τούς θεατρικούς τύπους και κάνουν θιάσιμη τέχνη τό θέατρο. Άλλοι κοίροι, άλλα ήθη.

Με άλλους τρόπους και σε άλλους τόνους εξακολουθεί ώστόσο να ζει και σήμερα τό ήρωικό θέατρο ύστερα από μία άνάπαυλα άρκετών χρόνων. Τό Ιστορικό δράμα εναγίνεται της μόδας. Άλλά τώσα δεν υπάρχει τό ίδιο μέτρο στην έκλογή των προσώπων κι' άλλες φυσιογνωμίες έχουνε τη μεγάλη τύχη ν' άποχτούνε την εύνισα των δημιουργών. Γιατί άν από τό πάνθεο των ήρώων της παλιάς εποχής ο Μαρκομπότασας κι' ο Θανάσης Διάκος είνε τά πιο καταπλημένα πρόσωπα τού παλκοσένηκου, πρέπει να όμολογηθεί πός έλλοι, όπως ο Παπαφλέσσας, πιο τυχεροί. Έμειναν άννονημένες φυσιογνωμίες τού νεοελληνικού θεάτρου. Σήμερα όμως τό κλίμα της εποχής σηκώνει αυτούς άκριθώς τούς τελευταίους τύπους με τόν πολυσύνθετο χαρακτήρα και την έντονη έσωτερικότητα κι' άπ' αυτούς άκριθωδιάζει ο τεχνίτης και τούς στήνει, όπως τού βολεί, στη σκηνή.

Μά τό σκημικό παιχνίδι δεν είνε πάντα εύκολο και χρειάζεται φρόνηση μεγάλη και ιστορική πείραση γιά να σταθόνε πρόσωπα τέτοια στο θέατρο και ν' μην πέσει και τασκίσει ο τεχνίτης στις επικίνδυνες ακροβασίες του. Άμα θ' άρχίσει τό περπάτημα άπάνου στο τενημένο σκηνί της Ισορροπίας, πρέπει να χεί στο νού του δυο πράγματα: να

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 10)

ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ

(“Η όταν η ιστορία γίνεται θέατρο...)

(ΣΥΝΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 6)

νοι κατάλαβαν το φιλόδοξο χαρακτήρα του και τον τύλιξαν με υποσχέσεις και τερτίπια: Τι τό θές τὰ Δεσποτλίκια, τού είπανε, λείει, έδω είνε στάδιο για σένα λαμπρό. Κ' έγινε Φιλικός!

Στην “Εταιρεία μέσα και” στη δράση της θρήκε έξεοδο ή παράτολη ενεργητικότητά του. Μά δεν τον ίκανοποιεί τίποτα. γυρεύει τίλους, αξιώματα και μιά μέρα εκθιάζει με τό μαχαίρι τόν “Αναγνωστόπουλο και γίνεται με τό στανό μέλος της “Αρχής—περιστατικό που” ά ανεφέρουν για διάδοση γαρρις να τό έπιθεβαιώνει καμιά σοβαρή πηγή. “Εσως κ' έγινε μέλος της “Αρχής, τώρα δε μένει άλλο από τό “Αρχαίο ή “Επανάσταση. “Αλλά όλοι παρουσιάζονται να διατάζουν και μόνο αυτός ζητάει την άυση κήρυξη της. Χρειάζεται, λοιπόν, να τους μπλέξει. Και λομολογιέται στον “Αναγνωστόπουλο, στη σκηνη άκριβώς που τόν εκθιάζει, τό μυστικό του σχέδιο: “...τους παίζω ένα παιγνίδι που θα θρεθούνε αύριο με τ' έρωματα στο χέρι, χωρίς να νιώσουνε κι' αυτό τό πάς. Σ' αυτούς εκεί κάτω, στο Μωριά, γράφω καθεμέρα πώς είνε ούλα χαζήρι έδω πάνω και πώς δεν περιμένουμε παρά την πρώτη ντουφεκιά, για να κινηθούν. Σ' αυτούς κεί πάνω θα πάω τώρα να τους πω πώς είνε ούλα φτοίμα κεί κάτω στο Μωριά και πώς δεν καρτερούνε άλλο παρά τό σύνθημα.”

Με τέτοιες προθέσεις πήγε στη σύσκεψη τού “Ισμηλιού με τόν “Αλέξανδρο “Υψηλάντη, και τούς έδω. Και κεί κατάφερε, μέσ' από μύριες αντίδράσεις, λείει, τών έδλων Φιλικών, ν' άποσπάσει την έντολή από τόν “Υψηλάντη να πάει αυτός στο Μωριά για να την οργανώσει. Φεύγοντας άφησε να τού ξεφύγει τό μεγάλος λόγος: “Σ' εύχαριστώ, πριγκηπά μου, που εισδουκας τά πιστά” και σου κάρω έργο πώς θα ίδεις: ή “Ελλάδα λεύτερη ή στάχτη!”

“Έδω λοιπόν έχουμε τό κορυφωμα τού δραματικού πάθους του. “Αφού ξεκίνησε γεμάτος παθιασμένες όρμες και φιλοδοξίες με την άπόφαση να πατήσει κατάστημα, ότιδήποτε, άρκει ν' άνέβει κι' άφού μπλέχτηκε στην προετοιμασία τού άγώνα με σκοπούς σκοτεινούς κι' άνομολόγητους, τώρα γυρεύει να κηρύξει αυτός την “Επανάσταση χωρίς καμιά

θετική προπαρασκευή, με την άντίδραση όλων τών άλλων παραγόντων κι' από την άναρπουμπούλα που θ' άκολουθήσει την κήρυξη της θ' άνοιχτεί σ' αυτόν το στάδιο της δράσης και της άνάδειξης! Στο θάθος ό συγγραφέας τόν θέλει να μη δίνει δεκαράκι για την τύχη της “Ελλάδας κι' άν δε λευτερωθεί, άς πάει κατά διαβόλου, άς γενεί στάχτη και κουρνιαχτός...

Είνε περιττό νοιζώ να πει κανείς πώς τέτοια πράματα δεν έχουνε καμιά Ιστορικήν έπίσταση. “Η κήρυξη της “Επανάστασης άποφασίστηκε από την “Αρχή της Φιλικής άμα κρήθηκε πώς τά πράματα ώρμισαν, καταστρώθηκαν σχέδια σπουδαία και θαυμαστά, ή Βαλκανική χωρίστηκε σε τομείς, διαλέχθηκαν άνθρωποι για τόν κάθε τομέα, καταμερίστηκαν δυνάμεις κι' όρίστηκε και ή μέρα. “Ο Παπαφλέσσας ήταν ένας άπ' αυτούς και στάλθηκε στο Μωριά σαν ό πιο κατάλληλος με συγκεκριμένες όδηγίες κι' έντολές και χωρίς τό δικαίωμα να τις παραβεί στο παραικρό. Χωρίς τά σχέδια και χωρίς τη μεγάλη και θετική προπαρασκευή της Φιλικής, “Επανάσταση δε θα έλέπαμε. Ούτε κηρύσσονται και πετυχαίνουν οι επαναστάσεις στα καλά καθούμενα, με τό τίποτα και με τη φλογερή ψυχή ενός άτόμου. “Αν δεχτεί κανείς την εικόνα που δίνει ό Μελάς για την κήρυξη της “Επανάστασης πρέπει να την πάρει για τυχοδιωκτική περιπέτεια και τόν Παπαφλέσσα ολοκληρωμένη και σπάνια τυχοδιωκτική φυσιογνωμία.

“Ακόμα και στο Μανιάκι την ώρα τού ήρωικού του θανάτου, τις στιγμές της μαρτυρικής του θυσίας, τόν θάζει να λομολογιέται στον Παπαγιώργη και να τού λέει: “...“Ακόμα χτές έφτασα δω με τό κεφάλι μου γεμάτο στοχασμούς άκάθαρτους” ήρθα να δώσω και να κερδίσω μιά μάχη μονίχα για ψευτοπολιτική... Και έδλ' αυτά γιατί: Για ποιόν; Για μένα! Για να γίνει ό Παπαφλέσσας από μινίστρος Πρόεδρος!”

“Όσο αυτό ήτανε, λοιπόν, τό Μανιάκι! Μιά μάχη ποιηρότατη για να γίνει ό Παπαφλέσσας Πρόεδρος! Είνε άλήθεια πώς άκολουθεί ή κάθαρση, μά έρχεται τόσο άργά κ' είνε τόσο άνωικη, άσφαλώς συνειδητά, που δε διορθώνει και δε δικαιώνει τίποτα.

“Ετσι πληροφορήθηκε ή “Ελληνική γενιά ποιός ήταν ό Παπαφλέσ-

σας. Προσωπικότητα δυναμική, ψυχή σκοτεινή, επιθυμίες δυνατές κι' άνομολόγητες, εγωισμός όπερτροφικός κι' έδλ' αυτά πάνω σε μιά ταραγμένη θάλασσα παθών κι' άχαλίωτης φιλοδοξίας. Τά δνειρά του; “Αρχοντλίκια και παλάτια και σκλάβες! “Ο “Ελληνικός άγώνας; Περιπέτεια της ζωής του! “Ο θάνατός του; Θυσία στο πάθος του!

Και πίσω άπ' όλες τις δραματικές συγκρούσεις τού έργου, στα φόντα τών εικόνων, θα ξεφαντώσει ή σπουδαία άρχή για την “Ελληνικήν “Επανάσταση: κίνημα μάλλον της τύχης που ξεσπασε κ' έφτασε σε πέρας χάρη στη φλογισμένη ψυχή ενός θεότρελλου ίερωμένου! Αυτό λείει όλο τό έργο, κι' αυτό έείλει να πει στον θάξει τό Γερμανό να μιλάει στον Παπαφλέσσα κ' ατά τά λόγια: “...“Έχω και σήμερα άκόμη την ίδέαυ ότι άν ή επανάστασις μας επιτύχει και φέρι κέρδος τι, τό έθνος πρέπει να μάς κρίνει και διά τόν κίνδυνον εις τόν όποιον έξεθέσαμεν αυτό και να μάς καταδικάσει εις θάνατον!”

Θά πει ίσως κανείς ότι τό θέατρο δεν είνε Ιστορική άφήγηση. Καμιά άντίρρηση. “Η σκηνη δεν είνε Ιστορία, αλλά πλαστική άναπαράσταση. Ποιός όμως θα λοχυριστεί στα σοβάρά ότι ό τεχνίτης που κάνει Ιστορικό θέατρο μπορεί να ξεφεύγει από τό άληθινό Ιστορικό περιστατικό, να στρεβλώνει την Ιστορικήν άλήθεια και να μεταλλάξει τά Ιστορικά πράγματα σε καλοήπις ξένα ώστε να τά μεταβάλει σε Ιστορικό ψέμα;

“Ίσως είνε θαρός ό λόγος μου. “Αλλά πιστεύω πώς πρέπει να γνωρίσουμε κάποτε τούς πατέρες μας όπως άληθινά έξισαν, άληθινά πάλαψαν κι' άληθινά πέθαναν—γι' αυτούς και για μάς. “Ο τι είνε μέχρι σήμερα πήγε χαμένο. “Ο κ. Μελάς δε μάς γνώρισε τόν Παπαφλέσσα. Μάς γνώρισε ένας ξένο τύπο, σά νά ζησε μακριά από την έλληνική γη, με εικόνες που συνδέτουν μιά ζωή γεμάτη από τυχοδιωκτικές περιπέτειες.

“Ο τολμηρός θεατής τού έργου, με λίγο πιότερο θάρρος θα μπορούσε να πει τό μεγάλο λόγο που μ' αυτόν στολίξει κανείς τις τυχοδιωκτικές ζωές Μά, για τ' όνομα της άλήθειας, άς μιν τόν ξεστομίσει. Γιατί θα κάνει άδικία και θριασί στη μνήμη τού άληθινού Παπαφλέσσα, άδικία και θριασί στην άληθινήν Ιστορία τού λαού μας.

Γ. ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ